

WYSTĄPIENIA NA ROZPOCZĘCIU KONFERENCJI
„ORMIANIE POLSCY: SIEDEM WIEKÓW ISTNIENIA”

Edgar Ghazaryan

Լեհաստանի Հանրապետությունում Հայաստանի
Հանրապետության արտակարգ և լիազոր դեսպան Հոգար Ղազարյանի
ողջույնի խոսքը 2017 թվականի սեպտեմբերի 19-ին
Լեհաստանի Հանրապետության Սենատում
«Լեհաստանի հայեր. յոթ դարերի ներկայություն» խորագրով
միջազգային գիտաժողով բացման ժամանակ

Մեծարգո պարոն մարշալեկ,
Մեծարգո պարոն փոխվարչապետ,
Հարգարժան Սենատորներ և պատգամավորներ,
Գիտաժողովի հարգելի մասնակիցներ,
Տիկնայք և պարոնայք:

Այսօր մենք բոլորս մասնակից ենք չափազանց կարևոր իրադարձության: Հայաստանի և Լեհաստանի միջև դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման 25-ամյակի և Լեհաստանի հայ համայնքին շնորհիված հատուկ արտոնության 650-ամյակի հոբելյանական տարում հնարավորություն է ընձեռնվել Լեհաստանի հայ համայնքի դարերի խորքից եկող պատմությունը գիտական բարձր մակարդակով ներկայացնել Լեհաստանի Հանրապետության Սենատում: Այդ կապակցությամբ հատուկ շնորհակալություն եմ

ուզում հայտնել ԼՀ Սենատի մարշալեկ Ստանիսլավ Կարչևսկուն՝ գիտաժողովը կազմակերպելու հնարավորության, այն իր պատվո հովանու ներքո առնելու, ինչպես նաև մասնակցության, ինչպես նաև Սենատոր Յան Ժարինին և գիտաժողովի բոլոր կազմակերպիչներին՝ իրենց նախաձեռնության և դրա հաջող իրականացման համար: Մեզ համար մեծ պատիվ է այսօր այստեղ վայելել նաև ԼՀ փոխվարչապետ, ԼՀ մշակույթի և ազգային ժառանգության նախարար, պրոֆեսոր Պիոտր Գլինսկու ներկայությունը, որը նաև որոշում է կայացրել նախարարության բարձր պարզկներով գնահատել Լեհաստանի հայ համայնքի պատմությունը ուսումնասիրող և հանրայնացնող մեր բարեկամ գիտնականների ազնիվ վաստակը:

Հարգելի բարեկամներ:

Լեհաստանի հայ համայնքի պատմությունը, դրա ուսումնասիրությունը և ներկայացումը չափազանց կարևոր է ինչպես Լեհաստանի, այնպես էլ Հայաստանի համար: Դա մեր ժողովրդի մի հատվածի հարուստ ժամանակագրության վկայությունն է, որն ուղղակիորեն կապված է Լեհաստանի և լեհ ժողովրդի պատմության հետ: Դա բարեկամության և համագործակցության յուրօրինակ պատմություն է: Այս առիթով ուզում եմ հիշատակել Լեհաստանի Հայ Կաթողիկե Եկեղեցու վերջին Արքեպիսկոպոս, Լեհաստանի Սենատի նախկին պատգամավոր, նշանավոր հոգևորական, հրապարակախոս և մեծ հայրենասեր Յուզեֆ Թեոդորովիչի այն խոսքերը, ըստ որի, Լեհաստանի հայերն ունեն երկու Հայրենիք՝ մեկն, անշուշտ, Լեհաստանն է, որտեղ նրանք ապրում և արարում են, իսկ մյուսը՝ Հայաստանը, որտեղ գտնվում է լեհահայերի սիրտն ու հոգին: Այս խոսքերը, կարծես կարգախոս են դարձել Լեհաստանում ապրող բոլոր հայերի համար, որոնք սիրում են իրենց նախնիների Հայրենիքը և անմնացորդ ու ազնիվ կերպով նվիրված են իրենց Երկրորդ Հայրենիքին՝ Լեհաստանի Հանրապետությանը:

Եվս մեկ անգամ շնորհակալություն եմ հայտնում այս գիտաժողովի բոլոր կազմակերպիչներին և մասնակիցներին և հաջողություններ եմ մաղթում դրա աշխատանքին: Ես անձամբ հետաքրքրված եմ գիտաժողովին ներկայացված բոլոր թեմաներով և սիրով պատրաստ եմ լսել բոլոր զեկույցները՝ հարստացնելու համար Լեհաստանի հայ համայնքի պատմության վերաբերյալ իմ գիտելիքներն ու իմացությունը:

Շնորհակալ եմ շատ:

Szanowny Panie Marszałku,
Szanowny Panie Wicepremierze,
Szanowni Senatorowie i Posłowie,
Uczestnicy konferencji,
Panie i Panowie!

Jesteśmy dzisiaj wszyscy świadkami bardzo ważnego wydarzenia. Mamy możliwość przypomnienia wielowiekowej historii Ormian polskich na znakomitym forum, w Senacie Rzeczypospolitej Polskiej, w 25. rocznicę nawiązania stosunków dyplomatycznych pomiędzy Polską a Armenią i w trakcie obchodów 650. rocznicy wydania przywileju dla polskich Ormian. Z tej okazji chciałbym podziękować Panu Marszałkowi Senatu RP Stanisławowi Karczewskiemu za możliwość organizacji konferencji, za patronat i uczestnictwo, jak również Panu Senatorowi Janowi Żarynowi oraz wszystkim organizatorom konferencji za inicjatywę i dobrą organizację. To dla nas ogromny zaszczyt gościć dziś Wicepremiera i Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Piotra Glińskiego, dzięki któremu nasi przyjaciele – naukowcy, badający i rozpowszechniający historię polskich Ormian, zostali wysoko docenieni i odznaczeni nagrodą.

Szanowni Państwo!

Studiowanie i upowszechnianie historii polskich Ormian i upowszechnianie jest bardzo ważne zarówno dla Polski, jak i dla Armenii. Jest to bogata historia pewnej części naszego narodu, która jest bezpośrednio związana z Polską i historią narodu polskiego. To jest wyjątkowa historia naszej przyjaźni i współpracy. Z tej okazji chciałbym powołać się na słowa ostatniego arcybiskupa ormiańskiego Kościoła katolickiego, niegdyś senatora RP, wybitnego duchownego, publicysty i wielkiego patrioty, Józefa Teodorowicza. Powiedział on, że Ormianie polscy mają dwie ojczyzny: jedna – to oczywiście Polska, gdzie mieszkają i działają, a druga – to Armenia, gdzie znajduje się ich serce i dusza. Te słowa w pewnym stopniu stały się mottem dla Ormian, mieszkających w Polsce, którzy kochają ojczyznę swoich przodków, a jednocześnie są mocno przywiązani do swojej drugiej ojczyzny – Polski.

Raz jeszcze bardzo dziękuję wszystkim organizatorom i uczestnikom tej konferencji i życzę powodzenia. Osobiście jestem ciekaw wszystkich tematów konferencji i chętnie wysłucham wszystkich prelekcji, aby poszerzyć swoją wiedzę o historii Ormian w Polsce.

Dziękuję bardzo!

Tłumaczyła z języka ormiańskiego Hripsime Mamikonyan

Edward Mier-Jędrzejowicz

Panie Marszałku, Panie Premierze,
Panie i Panowie Senatorowie i Posłowie,
Ekszelencjo Panie Ambasadorko,
Panie i Panowie Profesorowie,
Czcigodni Goście, Szanowni Państwo!

Przypominamy dziś w siedzibie Senatu Rzeczypospolitej Polskiej początki naszej ormiańskiej wspólnoty w Polsce. Blisko siedem wieków – to wspaniała metryka. Mało która mniejszość może się taką poszczycić. Cieszymy się naszą przeszłością, wspominamy ją z dumą, chcemy nasze wielowiekowe dziedzictwo kontynuować.

Były to wieki godnie przeżyte. Z korzyścią dla naszej polskiej ojczyzny i jej kultury w każdym niemal aspekcie. Z korzyścią dla naszych przodków, dla ich bezpieczeństwa, statusu społecznego, dobrobytu. Polska była bodaj jedynym krajem, który Ormian do siebie zaprosił. Zaoferował im gościnę, samorząd, dał możliwość podtrzymywania własnej religii, języków i obyczajów. Zrobił to wielki król z dynastii piastowskiej – Kazimierz. Jego prochom, spoczywającym w Katedrze Wawelskiej, pokłonili się przedstawiciele Ormian polskich 20 stycznia tego roku, dokładnie w dzień rocznicy. Chcielibyśmy bardzo, aby ten dobry dla Ormian władca zyskał godne upamiętnienie w stolicy niepodległej Armenii, w Erywanii. Zrodziła się taka idea i z tego miejsca gorąco apeluję o jej poparcie do pana ambasadora Ghazaryana i do polskiej Ambasady w Republice Armenii. Byłoby to prawdziwe zwieńczenie obchodów 650-lecia nadania Ormianom w Polsce pierwszego przywileju dla ich wspólnoty, gdyby w ich dawnej ojczyźnie stanął pomnik króla Kazimierza przy placu imienia Polskich Ormian – czyli Lehahayer.

Wielu innych zwierzchników państwa polskiego otaczało Ormian w następnych wiekach swą opieką. Dlatego z taką satysfakcją uczestniczyli nasi przedstawiciele w spotkaniu z dzisiejszą głową Polski, prezydentem Andrzejem Dudą. Wobec nadchodzącego w roku przyszłym wielkiego jubileuszu niepodległości Polski – setnej rocznicy odzyskania przez nią państwowości, chcę jako przedstawiciel mniejszości ormiańskiej w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych ponowić propozycję czynnego włączenia się w przygotowanie tych obchodów. Liczymy na to, że nasz wkład w walkę o niepodległość Polski zostanie przypomniany. Liczymy, że zostanie dobitnie podkreślona rola naszego ostatniego arcybiskupa, księdza Józefa Teodorowicza, który przecież w 1919 roku witał – pięknym, natchnionym kazaniem w katedrze św. Jana – obrady pierwszego po okresie niewoli polskiego sejmu, Sejmu Ustawodawczego.

Wdzięczni jesteśmy Senatowi za goszczenie dziś konferencji o naszej przeszłości, zorganizowanej wspólnie z Polską Akademią Umiejętności, jedną z naj-

godniejszych instytucji nauki polskiej, której związki z Ormianami są znaczące. Cieszę się, że nasz jubileusz zgromadził tylu znacznych przedstawicieli różnych środowisk politycznych, zawodowych, prezesów organizacji ormiańskich, a także naszych braci z Armenii i diaspory ormiańskiej. Dziękuję księdzu arcybiskupowi Minassianowi za list i wydelegowanie swego przedstawiciela dla odprawienia wczoraj z tej okazji liturgii w kościele ojców dominikanów. Dziękuję Panu Senatorowi i jednocześnie profesorowi Janowi Żarynowi za wsparcie udzielone konferencji. Dziękuję Ormiańskiemu Towarzystwu Kulturalnemu oraz Fundacji Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich za pomoc i przygotowane z tej okazji publikacje. Życzę Państwu owocnych obrad.

* * *

Kaspar Karampetian

Ladies and Gentlemen,

On behalf of all the organizations of the European Armenian Federation for Justice and Democracy, our staff and myself I would like to thank the Senate of Poland for taking this excellent initiative to organize the Conference “Polish Armenians: seven centuries of existence”.

It is a privilege and an honor for me to be able to share with you some thoughts about the Armenian Community of Poland in the heart of the democracy of Poland. Being one of the oldest communities of the Armenian Diaspora, the Armenian Community of Poland has history of the 700 years and was considered a self-governed minority according to the decree of the King issued in 1367, i.e. 650 years ago. The Armenian community of Poland has been treated with respect by the state, the people of Poland and has been given opportunities to prosper and integrate. We are grateful for that. But, the Armenians also played a significant role in strengthening the Polish statehood, and we are proud for that.

Today the descendants of the founders of the Community, are trying hard to preserve their roots and their heritage, by organizing events and undertaking various cultural or historical initiatives. But I would like to emphasize the work carried out by the Foundation of Culture and Heritage of Polish Armenians, which is safeguarding the history of the Community by restoring the books, registries and other important documents dating back many centuries. I personally know their work and I am thankful for their contribution to keep the memories and the values of the community alive.

The European Armenian Federation for Justice and Democracy (EAFJD) is a grassroots organization, representing a significant part of the European citizens of Armenian heritage and is the main interlocutor, promoting the Armenian issues in the European Union and International organizations, such as the Council

of Europe and the OSCE. The EAFJD has branches in many European countries, including Poland, under the Presidency of Dr. Ara Sayegh.

We advocate for the recognition of the Armenian Genocide and its compensation. I would like to use this occasion and thank the Polish State once again for recognizing the Armenian Genocide on the level of its legislative body in April 2005.

We also advocate for the safety and the fundamental right of the people of the Republic of Artsakh (Nagorno Karabakh) to determine their own present and future. We are Europeans and we are certainly happy that the negotiations between the European Union and the Republic of Armenia are concluded. On 24 November the Enhanced and Comprehensive Cooperation Agreement (CEPA) will be signed, thus bringing Armenia closer to Europe. We do not forget our communities in Europe or elsewhere either and we try to use all the possible means to be helpful, such as in the case of the Armenian Community in Syria.

We believe that in order to promote our goals and to present our views in a better way, we must closely cooperate, not only with the political bodies or the media, but also with the academic circles and the young people. Here in Poland, we have strong collaboration with the renowned Jagellonian University of Cracow, in particular with Professors Pisowicz, Stopka, Zięba and Osiecki with whom we have successfully co-organized debates and various presentations in Cracow, Warsaw or Brussels, with excellent results. I wish to thank them publicly, for their extraordinary work and unconditional (do we really want to use the word “unconditional”) support to a just cause.

Concluding my opening remark, I wish prosperity and bright future to the friendly Polish people, being sure our community and its members will be part of every achievement, as they have done for more than seven centuries and prospered together with the Polish people.

* * *

Nadia Gortzounian

Ladies and gentlemen,

Good morning. It is a great honour for me to be speaking to you this morning, and a great pleasure to be spending the day with you. It is moving indeed to be marking together 650 years since the first official recognition of the Armenian presence in Poland.

I am the President of the Armenian General Benevolent Union, or AGBU, in Europe. AGBU is an international organization present throughout the Armenian Diaspora as well as in Armenia. Our organization was founded in 1906 in Cairo as a charity to relieve the plight of those afflicted by oppression and poverty, and

also to contribute to the economic development of Armenians. The organization has a wide range of activities, ranging from summer camps for children to educational programmes and academic research.

AGBU also carries some of the spirit and heritage of the Armenian diaspora; our members and supporters come from all the branches of that vast and diverse family that is the Armenian Global Nation.

In that family, the Armenians of Poland hold a special place. This is one of the oldest and most successful Armenian settlements on the European continent. They traded through Europe, Russia and Asia as a key link in a dynamic international network that connected the different communities.

Most of you are no doubt familiar with Immanuel Kant's famous description of the Armenian. He said that "among another Christian people, the Armenians, a certain commercial spirit of a special kind prevails; they wander on foot from the borders of China all the way to Cape Corso on the coast of Guinea to carry on commerce...". Kant also writes of "this reasonable and industrious people who [...] know how to secure a peaceful reception by all the peoples they encounter"!

This quote speaks to the self-representation that we have of ourselves as a World People, a Global Nation. That is also a singular contribution that Armenians have made to the community of nations through history.

The Armenian community of Poland in particular epitomises much of what the Armenians represent in Europe. An ancient community, of course; one that has contributed much to the country which is their home, and who have of course been profoundly transformed by it over time. A commitment to their Armenian identity, yet an equally strong commitment to their country... Poland.

I have learned recently of Jadwiga Zarugiewicz. She was the Armenian mother of the unknown Polish soldier. Her son was one of the heroes of Poland, who died in battle for his country in 1920. He was a symbol of Polish identity and he was also the son of an Armenian. What a pregnant symbol. In France, we also have a hero of this kind. His name is Aram Manoukian. He was 20 when he was executed by the Nazis for leading a resistance group. The beautiful, idealistic letter he wrote to his fiancée from his prison cell is still read by children in French schools to this day.

I would like to think that Armenians in Europe still carry that tradition and culture of adding, never subtracting, or passionately embracing all that they are. This, at any rate, is the tradition that we carry and that we have brought to Europe. In this age of migration, "hyperdiversity" and conflict, I am convinced that the Armenian experience is worth telling and learning from.

That is why the work of this conference is of such importance. Our future, as Poles, French people, Armenians, Europeans, will be built on the stories of the past. I am eager to hear those stories today.

Today's Europe is of course in movement. And our job is not just to look into the past, but to prepare the future as well.

And it is in this future-oriented spirit that I am happy to announce that, AGBU Europe will be working even more closely with the Armenian Foundation in Poland.

The Foundation and AGBU have indeed agreed to form a formal partnership. We will collaborate both in the study of the preservation, exploration and promotion of our heritage, and in the mobilization of skills, knowledge and culture in the up and coming generations.

As you may be aware, AGBU has a unique archive centre in Paris, housing a large number of historical archives. I very much look forward to our centre working closely with the Armenian Heritage Foundation in the future, as we do with other similar centres in Armenia and elsewhere, for the benefit of research and of the understanding of the Armenian experience.

We are also particularly keen to promote excellence in leadership among the Armenians. To get started, I am pleased to announce that AGBU Europe plans to considerably step up its Goriz leadership programme to transform it into a world class programme available to all the most promising young professionals – and we look forward to including young people living in Poland in this ambitious new programme.

I am confident, that together, we will be stronger to enhance the future of the Global Armenian Nation, as we like to call it.